

8. Тилли Ч. Принуждение, капитал и европейские государства: 1990 – 1992 гг. / Ч.Тилли. – М.: Территория будущего, 2009. – 328 с.

9. Хелмке Г. Неформальные институты и сравнительная политика: основные направления исследований / Г.Хелмке, С.Левитски // Прогнозис. – 2007, № 2 (10). – С. 117-131.

Руденко В.В. Неопатримониальные отношения в современном коммуникационном пространстве

Дается анализ неопатримониальных отношений в современном коммуникационном процессе. Исследованы особенности и характеристики современной коммуникации на разных уровнях общественного взаимодействия, её влияние на трансформацию неопатримониальных отношений. Определена роль неформальных и формальных институтов в условиях неопатримониальных режимов.

Ключевые слова: неопатримониальные отношения, власть, коммуникация, политическая коммуникация, неформальные и формальные институты, коммуникативные технологии, политическая культура.

Rudenko, V.V. Neopatrimonial relations in the modern communication process

Neopatrimonial relations in the modern communication process are analyzed. Peculiarities and characteristics of modern communication at different levels of social interaction and its influence the conversion neopatrimonial relations are investigated. The role of formal and informal institutions under neopatrimonial regimes is determined.

Key words: neopatrimonial relations, power, communication, informal and formal institutions, communicative technologies, political culture.

УДК 141.2: 327.461

Скубашевська О.С.

Мовний контекст полікультурного середовища

Обґрунтовується, що сучасні європейські інтегративні процеси інтенсифікують взаємодію народів і культур; створюють унікальну атмосферу співіснування в єдиному просторі культурних, етнічних, конфесійних суперечностей; обґрунтовується на необхідності поглибленого вивчення європейських мов як принципу сучасної освітньої політики України.

Ключові слова: освіта, мовні стратегії, культура, європейський простір, інтегративні процеси.

Актуальність мовного контексту обумовлена загальногуманістичною потребою розвитку і збагачення духовного світу особистості, що реалізується через поглиблене розуміння ментальної культури іншими засобами мовних стратегій. Загальновідомим є факт, що прочитання твору того чи іншого іноземного автора в оригіналі забезпечує більш глибоке розуміння не лише авторської думки, але й обставин (причин, умов), які привели до її формування. За цим розумінням стоїть не лише можливість поглибленого діалогу між народами й культурами, але й розвиток внутрішнього духовного світу особистості, яка стає багатшою ще на один твір, ще на одну мову, ще на одну культуру.

Головною метою статі є соціально-філософський аналіз місця та ролі мовного контексту у формуванні полікультурного середовища.

Давньогрецький філософ Сократ, зустрічаючись із незнайомцем, просив: «Заговори, щоб я тебе побачив». Бо коли ми говоримо, то розкриваємося повністю. І якщо нам не вистачає знань, бракує культури, то цього не приховати нічим. Не забувайте, що пташку впізнають по пір'ю, а людину – по мові й думкам.

Без мови не може існувати і розвиватися суспільство. Щирими словами ми зв'язуємося у дружбі, словами ніжними відкриваємо серце коханій людині, словами гострими і твердими, мов криця, даємо відсіч ворогові.

Мова не лише і навіть не стільки засіб комунікації і спілкування: вона є головним чинником формування людини як істоти духовно-соціальної, розумної. Народжена дитина є немовлям, природною особистістю, яка не вміє промовляти. Разом з умінням говорити в неї з'являється розум і розуміння сутності того, що саме вона промовляє. А промовляє, позначає й означає людина те, що для неї самої виступає як її власна внутрішня сутність, яку вона просто не здатна утримати в собі самій. Тому мова – це внутрішній глос народної душі, яка водночас є її логосом, законом, духовним фундаментом. Народної як у сенсі суспільно-громадської сутності людини, так і в сенсі того, що вона як мікрокосм є носієм загально родового логосу, який промовляє індивідуальним голосом, але про спільне для всіх людей.

За В. Гумбольдтом знаємо, що мова стає творцем народу з цієї простої причини, що «мова не продукт діяльності (ergon), а діяльність (energia)» [1].

Мова являє собою не що інше, як константи історичного буття народу, є підтвердженням незаперечності його існування не лише у вигляді психофізіологічного тілесного стану, яким він є в безпосередньому сучасному сприйнятті, але й у вигляді об'єктивного духу минулих поколінь, який багато в чому визначає сучасне буття, є для нього вирішальним.

Саме мова, слово, як писав славетний К. Ушинський, є найціннішим скарбом кожного народу, ознакою його життя і безсмертя, оскільки втілює в собі всю його історію, природу, культуру, ментальність, історичну місію. Тож навіть нову державу може відновити народ, - наголошував К. Ушинський, - але коли померла мова в устах народу, помер і сам народ. Воскресити мову неможливо. Її треба берегти, любити та оберігати.

В Україні з кожним роком незалежності все гостріше дискутується питання мовної політики, науковці різних напрямів намагаються визначити основні пріоритети мовної політики та дати ґрунтовний аналіз мовної ситуації. Так, І. Лопушинський, М. Стріха,

О.Кущ, С. Шумлянський, Г. Удовенко, О. Крисанова, А. Погрібний, В. Радчук, Л. Масенко та інші неодноразово порушували на шпальтах різних видань питання про гостроту та проблемність визначення щодо мовних питань в сучасній Україні.

В цьому контексті важливо здійснити аналіз наявних у вітчизняній науковій теорії визначень поняття «мовна ситуація», окреслення її меж та механізмів реалізації.

«Де та ланка, ухопившись за яку, можна розв'язати увесь складний комплекс мовних проблем в Україні, що тягнуться з минулого довгим ланцюгом», - вкотре ставить питання відомий не тільки в Україні, а й за її межами мовознавець В. Радчук, який уже багато років досліджує проблеми мовної ситуації та мовної політики [2, с.121].

Мовна ситуація – один з найважливіших об'єктів філософії освіти, який звичайно характеризується за якісними і кількісними й оцінними параметрами. Дослідження В. Бріцина «Мовна ситуація в УРСР і актуальні питання розвитку соціолінгвістичних досліджень» - це, мабуть, одна з перших офіційних спроб проаналізувати тодішню (радянську) мовну ситуацію. Ця робота відзначається суперечливістю і непослідовністю. З одного боку, в новій суспільній атмосфері лінгвіст не міг не визнати реформованості російсько-українських мовних відносин, з іншого – намагався виправдати й зберегти головні принципи радянської мовної політики, які спричинили подальший викривлений мовний розвиток України [3, с.4-24]. Нежиттєздатність запропонованої моделі розв'язання мовних проблем невдовзі довів розвиток суспільно-політичних подій. Ще до появи друком збірника «Функціонування і розвиток сучасних слов'янських мов», який містив зазначену статтю В. Бріцина, 28 жовтня 1989 р. Верховна Рада УРСР прийняла Закон УРСР «Про мови в Українській РСР», що надавав українській мові статус державної.

Відоме положення «знати мову означає перебувати у певному ментальному стані» включає мовознавство і філософію в інтердисциплінарний контекст психолінгвістичних, етнокультурних, соціолінгвістичних, філософських теорій. Введення поняття мовної картини світу дозволяє вбачати в мові спосіб осмислення дійсності з позицій конкретної культурно-етнічної спільноти, у полі національно-мовного, історичного та ментального концептів. В основу провідного у цьому плані етноцентричного принципу покладено розуміння мови як національно специфічного феномена, засобу виявлення і реалізації національного характеру, мовної концептуалізації світу.

Вивчення української мови в етнокультурному аспекті відкриває перспективи встановлення національно специфічних категорій не лише у сфері мовних значень і форм, а й у самій поведінці, характері мовця, в системі його світобачення, сприйняття дійсності. За таким підходом у структурі моделей рідної мови відтворюється той особливий, власне національний дискурс, що властивий українству як етносу. Постає проблема інтерпретації українця як мовної особистості, окремого мовного типу з властивими йому рисами мовленнєвої діяльності. Національні ознаки стають визначальними в характеристиці мовної особистості; ця складова в свою чергу є важливим вектором української мови в її історичному, етнокультурному, типологічному осмислення.

Опанування українською мовою як найважливішим засобом національного виховання не лише забезпечує комфортне існування індивіда в суспільстві, а й дає змогу виробити систему загальнонародних, національно зумовлених уявлень, пізнати національний характер, окреслити мовний тип особистості.

Відомо, що рідна мова виступає могутнім чинником відображення дійсності в її національному виявленні. На ґрунті національної мови створюється система понять, що визначає зрештою наукову картину світу. В процесі оволодіння національно-мовними категоріями, що відтворюють спосіб життя, світобачення українця, розвивається національна самосвідомість. Саме тому звернення до мовних компонентів із національною орієнтацією сприяє духовному, культурному збагаченню людини, забезпечує високий рівень міжетнічних відносин.

Протягом усієї історії України мовний чинник значно впливав на перебіг соціокультурних процесів у середині країни та її відносини з іншими державами. Це обумовлено тим, що мовна проблема не локалізується у сфері суто мовних явищ і відносин, а пов'язана з цілою низкою феноменів, що стосуються соціокультурних аспектів буття суспільства. Для вироблення стратегії мовної політики з метою використання її потенціалу у справі консолідації нації необхідно дати відповідь на запитання, в яких аспектах

і яким чином мова реалізується як чинник консолідації держави та самоідентифікації нації, визначити взаємозв'язок і взаємовплив мови та інших зрізів суспільного життя – політичних, національних, культурних, регіональних.

Ще однією важливою особливістю сучасного періоду розвитку мови стає посилення конкуренції між мовами світу. Вона є наслідком загальної інтенсифікації соціально-політичних процесів, з одного боку, а з іншого, - викликана інтенсифікацією в сучасному світі процесів інформаційного обміну. Натомість, якими б не були причини такої конкуренції, вона залишається реалією сучасного функціонування мов світу, в якому одні мови, втрачаючи свою демографічну і комунікативну потужність, поступово наближаються до маргінальних або наполовину мертвих мов, інші, навпаки, активізують свій вплив і відроджують утрачені функції. Симптоматично те, що у сучасних наукових дослідженнях лише одна зі світових мов – англійська асоціюється з глобалізацією.

Мовний статус викладача передбачає насамперед повну ясність розуміння проблеми формування цілісного полікультурного освітнього простору, одним з головних аспектів якого є мовний, а точніше, багатомовний. Крім цього, викладач повинен реалізовувати за допомогою різноманітних мовних засобів-символів освітнього простору думку про те, що всі компоненти загальної освіти взаємозв'язані, взаємозумовлені. З одного боку, уміння без знань неможливі; будь-яка діяльність, навчання, спілкування немислимі без знань і умінь. З іншого боку, вихованість – це адекватна знанням поведінка в тому соціокультурному просторі, до якого формується конкретне емоційно-творче, позитивне ставлення, що виражається через вербальні й невербальні символи багатомовного освітнього простору особи.

Багатомовний інформаційно-освітній простір, середовищем функціонування якого є колектив школи чи вищого навчального закладу, а носієм особа студента та викладача, відображає їхню поведінку. Свого часу А. Макаренко писав, що «вихованець сприймає вашу душу і ваші думки не тому що знає, що у вас в душі, а тому що бачить вас, слухає вас». Нехтування цим аспектом діяльності викладача або його повне ігнорування перешкоджає становленню студента.

Іншими словами, викладач не тільки усвідомлює, але й упроваджує в практику такий підхід до створення освітнього простору, в основі якого лежить багатомовний принцип, а також принципи єдності змістовної та процесуальної сторін діяльності, відповідності освіти у всіх його елементах і на всіх рівнях конструювання вимогам розвитку суспільства, науки, культури та особи.

Отже, провідною позицією стає багатомовна освіта, що дозволяє студентам правильно орієнтуватися в сучасному глобальному інформаційному просторі, усвідомлювати його як сукупність досягнень людського суспільства, готуватися до взаєморозуміння і продуктивного спілкування представників різних культур, розширювати доступ до іноземної «мовної матриці» та налагоджувати міжнародні мовні телекомунікаційні зв'язки. Зрештою особа повинна отримати уявлення про різноманіття і самоцінність різних культур, уміти орієнтуватися в сучасному суспільстві, вирішувати проблемні завдання.

У світлі сказаного головний шлях на впровадження мовних стратегій сьогодні потрібно визначити так: не передача мовних знань, а створення ситуації співпраці, спільного осмислення і співпереживання, де вчитель виступає як консультант для того, щоб поставити учня в дану ситуацію пізнавальної діяльності, коли навчальні завдання стали для нього життєвими.

Багатомовний освітній простір як специфічне середовище соціокультурного спілкування повинен формуватися на основі уявлень, визнаних всіма його учасниками. З цим пов'язане найважливіше завдання формування мовних стратегій. Інше завдання полягає в тому, щоб забезпечити вільний розвиток спектру альтернативних програм та їх взаємодії [4, с.48]. У рамках його розв'язання особливого значення набуває розширення доступу викладачів та студентів до іноземної «мовної матриці», що вивчається. Умова ефективної взаємодії між ними – установка на конвергентний «діалог згоди», а не на суперечність.

Згідно Національної програми «Освіта» іноземна мова повинна зайняти чільне місце у формуванні гуманістичних поглядів підрастаючого покоління. Сьогодні вивчення іноземної мови є важливим засобом спілкування між народами, кращого

ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається [5, с. 122-124], зміцнення міжнародного співробітництва, що є нагальною потребою молодшої української держави. І саме тому іноземна мова набуває великого виховного значення, адже однією з причин, що перешкоджають отриманню повноцінної гуманістичної освіти та міжнародному розумінню, є традиційна і свідомо культивована в цьому столітті ізоляція на політичному, ідеологічному й національному ґрунті; етнічному егоїзмі, расизмі, дискримінації більш відсталих в економічному розвитку країн. Все це викликає зворотній процес – недовіра й неприйняття одним народом створених форм національної і мовної культури іншого, дискримінація іммігрантів та відторгнення ними соціальних норм поведінки суспільства, яке їх приймає. На нашу думку, вивчення іноземної мови допоможе подолати цю ізоляцію, оскільки іноземна мова є дієвим інструментом інтеграції нашої країни у світову цивілізацію, засобом відкриття й пізнання світом України, засобом пізнання й зближення України з іншими народами, засобом взаємобміну і взаємобагачення народів.

Викладання іноземних мов є феноменом історичного розвитку, проходить при певних умовах і підкоряється певним закономірностям. Як і в загальній історії тут спостерігаються еволюційні процеси та революційні стрибки. Так, в наші дні інтернаціоналізація економіки, науки і культури у світі спонукає народи все активніше встановлювати контакти один з одним. Домінуюча роль в цьому процесі належить англійській мові, яка стала провідним засобом міжнародного спілкування. Багато в чому це обумовлено тією обставиною, що багато англійських країн вийшли на найпереводніші позиції в світі, науці, економіці та культурі.

Між тим, послідовне врахування лише фактора поширення у суспільстві іноземних мов багато в чому сприяло входу Японії до перших промислових країн світу. Тут своєчасно зрозуміли, що поставити на службу нації найпереводніші досягнення світової науки неможливо без масового залучення народу до засвоєння іноземних мов. А тому досить знаменний такий історичний факт: початок інтеграції Японії у світове співтовариство ознаменувалося рішенням Міністерства освіти цієї країни активізувати вивчення в школі та вищому навчальному закладі французької, німецької, португальської, англійської та інших іноземних мов.

Головна мета, до якої прагнуть всі – вивчення іноземних мов в усіх країнах – це перебороти мовленнєву скованість, професійну орієнтованість мовлення на іноземну мову з виробленням навичок розуміти чужу мову і іншомовне середовище.

Вивчаючи іноземну мову, англійську, наприклад, ми можемо узяти з цієї культури те, що змінить і поліпшить наше життя. Ми можемо додати в себе те, чого нам так не вистає. І змагальні якості, і енергійність, і наполегливість, і творчий підхід до справи, і багато що інше. І при цьому нам не потрібно відмовлятися від своєї культури. Адже в ній теж багато хорошого. Просто ми доповнюємо її, збагачуємо.

Тому, ще одна, мабуть, найважливіша причина у вивченні мови – це можливість очевидного особистісного зростання, за рахунок запозичення з іншої культури того, що там є хорошого і корисного для себе і своєї справи.

Нова мова дає нам нові можливості, про які ми зараз навіть і не підозрюємо. Ми не думаємо про це тому, що в нашій культурі немає моделей, щоб так думати.

Нова мова – це наше особисте і краще майбутнє.

Здійснювані реформи в освітній галузі відкривають можливості для вивчення другої, третьої іноземної мови, потреба оволодіння якими стає все більш очевидною. Не можна заперечувати і виховну та інформаційну цінність раннього вивчення іноземної мови, яка проявляється в більш ранньому входженні дитини в загальнолюдську культуру через спілкування новою для дитини мовою.

Гуманістичне навчання іноземної мови – це не лише метод, а сукупність цінностей, особлива педагогічна філософія, пов'язана з особистісним способом існування людини. У таку систему цінностей входять переконання в особистій гідності кожного учня, значущості здійснення вільного вибору і відповідальності за його наслідки, задоволення навчанням як творчістю. Гуманістичне навчання потребує перебудови алгоритму стосунків «вчитель – учень» і стилю взаємодії з учнями. Основними рисами стосунків вчителя з учнями мають стати відкритість, щирість, довіра, розуміння, віра в здібності і можливості учня, повага до особистості.

Сьогодні іноземна мова вивчається і застосовується не ізольовано, а інтегровано, що поглиблює комунікативні компетенції учня.

Орієнтація на особистість учня з урахуванням сучасних вимог життя є ключовим моментом у загальному процесі модернізації освіти. Для нових поколінь учнів, що виростають у цифровому інформаційному середовищі, роль учителя як джерела інформації поступово зменшується, і збільшується можливість навичок і вмінь учня самостійно здобувати потрібну інформацію і використовувати її згідно з поставленими завданнями. Вчитель повинен не переказувати знання, а виконувати роль координатора і консультанта, тобто особи, яка, навчаючи учнів учитись, скеровує їх у русло самостійної роботи, створює для цієї роботи умови, координує цю роботу і дозволяє учням побачити свої досягнення. Такі вимоги перед учителем і учнями ставить саме життя, оскільки для майбутніх представників суспільства важливо навчитись формувати і задовольняти свої потреби в освіті і кар'єрі, розвивати свої таланти, планувати свою діяльність.

Отже, вивчення іноземної мови означає наближення до інших, озброєння самого себе інтелектуальними засобами для зустрічі з реальним і невідомим, збагачення себе через знання інших культур і їхнє світосприйняття.

В умовах поглиблення інтеграції України до Європейської спільноти наша країна потребує висококваліфікованих фахівців, які володіють двома або трьома сучасними іноземними мовами, професіоналів, здатних опановувати все нове, прогресивне, готових розв'язувати складні завдання з впровадження в суспільство нового законодавства, а також готових до участі у міжнародному співробітництві і формування гідного ставлення до України в Європі, СНД і світі. Кардинального перегляду вимагає і система мовної підготовки фахівців, оскільки вузловою проблемою стає впровадження в навчальний процес міжнародних стандартів. У зв'язку з цим, рівень володіння іноземною мовою фахівцями також має відповідати вимогам, запропонованим у Рекомендаціях Комітету з питань освіти при Раді Європи щодо навчання іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Філософський словник / [за ред. В.І.Шинкарука]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
2. Радчук В. Параметри і взаємодія мов / В. Радчук // Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти. зб. наук. праць. – К.: Пульсари, 2007. – С. 121–158.
3. Бріцин В. М. Мовна ситуація в УРСР і актуальні питання розвитку соціолінгвістичних досліджень / В. М. Бріцин // Функціонування і розвиток сучасних слов'янських мов: [зб. наук. праць]. – К., 1991. – С. 4–24.
4. Скубашевська О. Мовні стратегії в полікультурному середовищі / Скубашевська О. // Вища освіта України. – 2008. – №2. – С. 45.
5. Готлиб Р. А. Социальная востребованность знания иностранного языка / Р. А. Готлиб – СОЦИС, 2009. – №2. – С. 122–124.

Скубашевская О.С. Языковой контекст поликультурной среды

Обосновывается, что современные европейские интеграционные процессы интенсифицируют взаимодействие народов и культур; создают уникальную атмосферу сосуществования в единственном пространстве культурных, этнических, конфессиональных противоречий; обосновывается на необходимости углубленного изучения европейских языков как принципа современной образовательной политики Украины.

Ключевые слова: образование, языковые стратегии, культура, европейское пространство, интегративные процессы.

Skubashevskaya, O.S. Linguistic context of the political and culture environment

Proves that contemporary European integration processes intensify interaction of the people and cultures, create a unique atmosphere of co-existence in the common space of cultural, ethnic and confessional contradictions, and require deepening of the dialogic mutual understanding, which is reached by means of the language strategies; substantiates the need of the in-depth study of the European languages as a principle of the modern educational policy of Ukraine.

Key words: education, linguistic strategies, culture, European space, integrative processes.